

Interjú Minya Károllyal

A 2014. évi Ünnepi Könyvhétre jelent meg a TINTA Könyvkiadónál az Új szavak II. című kötet. Ebből az alkalomból beszélgetett Cserháthalápy Ferenc a szerzővel, Minya Károllyal.

Cserháthalápy Ferenc: Szokatlan egy könyv címében a II. Mire utal?

Minya Károly: Természetesen arra, hogy az Új szavak I. folytatása, és bízom abban, hogy meg fog jelenni a III., IV. ... rész is. Úgy gondolom, hogy újszó-alkoholista vagyok, egyszerűen mértéktelen módon iszom a szavakat, azaz gyűjtöm, sőt ismerőseim is, ha nem is a születésnapomon, ezzel ajándékoznak meg, és szerintem ezek gyűjtése számomra élethosszig tartó program. A kötet alcíme még közelebb visz a tartalomhoz: Nyelvünk 800 új szava értelmezésekkel és példamondatokkal.

Cs. F.: Önnek melyik a három legkedvesebb szava a szótárból?

M. K.: Nehéz kérdés, hiszen minden új szónak a fellelése pillanatában nagyon örültem. De ha mégis választanom kell, akkor talán a bringamoped jelentéssűrítő összetétel, amely az elektromos kerékpár egyszavas megfelelője, és jómagam alkottam. Kedvelem a buliliba szót is, mert nagyon találó, a hangzásával már közelít a hangutánzó és hangulatfestő szavakhoz, de természetesen nem az. Ez az agyonfestett, elsősorban buliba járó, buta, érzéketlen lányt jelenti. Harmadsorban nem szó, hanem szószerkezet a kedvencem, és ez az elektronikus lábnyom. Azok a jelek, nyomok, amelyek a digitális világban a felhasználó online jelenléte után maradnak, és amelyekből következtetni lehet a tevékenységére. Nagyon szeretem a Hacktion magyar televízió-sorozatot, és abban például minden nyomozás során többek között ezen a

nyomon indulnak el.

Cs. F.: Az Új szavak II. szótárban van egy „utótag szerinti szómutató”. Ebből láthatja az érdeklődő, hogy sok a szótárban az összetett szó. Mi ennek az oka?

M. K.: Míg a Kazinczy nevével fémjelzett nyelvújítás korában a szóképzés volt a legjelentősebb szóalkotási mód, addig napjainkban a szóösszetétel. Nehéz erre válaszolni, annyit azonban mindenképpen valószínűnek tartok, hogy a jelentéssűrítő összetételek azért olyan nagyszámúak, mert egyre összetettebb és fejlődő világunkban egyre bonyolultabb információt kell továbbadni és rögzíteni. Az az igazság, hogy pontosan nem tudom az okát. Még gondolkodom, utánanézek a hazai és külföldi szakirodalomban, és írok egy tanulmányt erről.

Cs. F.: A szóösszetételen kívül, hogy lehet még új szavakat alkotni?

M. K.: Mint már említettem szóképzéssel (pl.: emeltezik, promózás); jelentős, és némi paradoxonnal élve a ritkább szóalkotási módok közül egyre gyakoribb az elvonás (pl.: hiánypótol) és a szóösszerántás (pl.: arckini); ezenkívül létrejönnek szavak rövidüléssel (pl.: ballib, sitcom). Szókincsbővülési mód még a jelentésbővülés (pl.: eltol, láma), a tükörfordítás (pl.: botlatókő, újraírható), a szószerkezet mint lexikai egység (pl.: adatvédelmi biztos, dombornyomott bankkártya).

Cs. F.: Önnek három tanulmánykötete is megjelent a TINTA Könyvkiadónál az új szavakkal, vagy ahogy idegen szóval mondjuk, a neologizmusokkal kapcsolatban. Mikor és miért kezdett el foglalkozni ezekkel?

M. K.: Egyrészt volt tanszékvezetőm, Mező András ajánlotta ezt a témát, amikor a „kisdoktorimat” kezdtem el írni. Ezért a mai napig hálás vagyok neki. Másrészt egyszerűen vonzódok az új szavakhoz. Megtalálom őket, rám találnak, ilyen szempontból, ahogy Balázs Géza kollégám, barátom mondja, mindig bekapcsolt üzemmódban vagyok. Van mellettem toll és ceruza, így felírom; az újságot szó szerint lyukasra olvasom, mert kiszakítom belőle a neologizmust tartalmazó cikket; és ha biciklivel közlekedem, akkor sincs gond, mert a telefonom hangrögzítőjére rámondok. Új szavakkal még nem álmodtam...

Cs. F.: Lehet, hogy megválaszolhatatlan a kérdés, de a nyelvbe miért kerülnek be új szavak?

M. K.: A szókincs mindig alkalmazkodik a változásokhoz, rugalmas, ez a legváltozékonyabb nyelvi réteg. Ez a folyamat ugyanakkor mindig kétirányú. A szavak kikopnak, mert szükségtelenné válnak, mivel eltűnnek azok a tárgyak vagy fogalmak, amelyeket jelölnek (ezek az archaizmusok), és természetesen újak (neologizmusok) keletkeznek, hiszen a világ változik, a technika, a tudomány stb. fejlődik. Minél intenzívebbek a nyelvközösséget érő új (gazdasági, politikai, művelődési) hatások, annál nagyobbak a nyelvi változások is.

Cs. F.: Önnek rendszeresen jelennek meg nyelvi ismeretterjesztő cikkei a Magyar Nemzet szombati számaiban. Lehet-e védekezni a sok új idegen szó ellen?

M. K.: Mindenképpen az arany középutat kell keresni, mivel soha nem volt olyan korszak vagy nyelv, amely hermetikusan elzárta volna magát a külvilágtól, azaz ne vett volna át más nyelvekből szavakat. A legfontosabb, hogy milyen közegben, kiknek a körében alkalmazzuk az idegen kifejezéseket. A szakmabeliek körében inkább elfogadható. Itt azonban meg kell jegyezni, hogy ugyanakkor nem örülök, ha azt hallom, hogy valamelyik tantárgyat csak angolul oktatják. Jól hangzik, de ha belegondolunk, ezáltal a magyar nyelv a szókincs peremén elkezd

kopni. Hiányozni fognak a magyar megfelelők. Milyen büszke volt joggal annak idején Bugát Pál, hogy elsőként tanított magyar nyelven orvostudományt!

Viszont minél heterogénebb egy hallgatóközönség, annál inkább célszerű kerülni az idegen szavakat. Ez már nem is nyelvészeti, hanem az előadó, megnyilatkozó jellembeli, figyelmességbeli kérdése.

Cs. F.: Itt van például a pendrive szó. Ezt miért nem magyarosították a nyelvészek?

M. K.: Dehogynem! Magyarosították ők is, és az átlag nyelvhasználók is. Meg lehet nézni a szomagyarito.hu honlapon, a leggazdagabb választékkal találkozhatunk. Az már más kérdés, hogy egy magyarítás vajon miért nem terjed el. Miért nem fogadta el a közízlés? Erre nem tudok válaszolni. De rokon értelmű helyettesítőként a honlapon olvasható sok magyar változatot bátran lehet használni.

Cs. F.: Ha így folytatódik, lehet, hogy száz-kétszáz év múlva már a magyar nyelv is angol lesz. Ön nem tart ettől?

M. K.: Talán ez túlzott pesszimizmus. Igaz, jóslatokba sem kívánok bocsátkozni, hogy milyen lesz a magyar nyelv száz-kétszáz év múlva. Bízom abban, hogy (minden politikai felhang nélkül) divat lesz a nemzeti mindenben, így a nyelvben is. Nagyon sok múlik a jövő generációján, szűkebben tanárain, magyartanárain, még szűkebben a nyelvészeken. Melyik álláspontot részesítik előnyben, melyik mentalitást képviselik? Az előbb említett nemzetit, vagy a világpolgárit, a világnyelvit, ami napjainkban valóban az angol.

Cs. F.: Ön a Nyíregyházi Főiskolán nyelvészetet tanít. Lányom most érettségizik, és látom, hogy nyelvtani ismeretei nagyon hiányosak, mert a gimnáziumban sajnos nagyon kevés nyelvtanórát tartottak neki a magyartanárai. Mik az Ön tapasztalatai a főiskolára kerülő diákok nyelvtani, nyelvészeti ismereteiről?

M. K.: Nem lehet általánosítani. Vannak nagyon jó diákok, akik érdeklődők és tanulni akarnak. És mint mindig, vannak, akik csak végigülik az órát, és mindent csak letudni akarnak. Nem is értik, hogy mi az a lelkesedés egy ügyért vagy egy ismeretért, újdonságért. Egyébként valóban meghatározó a középiskolai tanár. Van, amelyik nyugnek tartja a nyelvtant, és azzal a felkiáltással, hogy el vagyunk maradva irodalomból, csak az érettségi előtt egy „gyorstalpalót” tart. Azaz csak akkor veszik át gyorsan a szóbeli tételleket. Ugyanakkor ismerek olyan középiskolai tanárt, aki két nyelvtanórát is tart egy héten.

Cs. F.: Azt érezzük, hogy fontos a világ és a magyar irodalom ismerete. No de miért fontos, hogy legyen alapos és széles körű nyelvtani, nyelvészeti ismeretünk?

M. K.: Nem az a fő ok, amit Sylvester János a Grammatica Hungarolatinájában már 1539-ben megfogalmazott: az idegen nyelv tanulásának az alapja a magyar nyelvtan alapos ismerete. De ez is fontos. A leíró nyelvtani ismeretek mellett szükség van minél több fogalmazási és szövegértési gyakorlatra, nyelvi illemtanra és beszédművelésre, amelyek többek között a korlátozott nyelvi kód megszüntetését, a sekélyes aktív szókincs bővítését, a szegényes és nem hatékony kommunikáció miatt nyelvi hátrányos helyzetben lévők felzárkóztatását célozza. Ez egyúttal a nyelvi esélyegyenlőség megteremtését is jelenti. A gyerekeknek meg kell tanítani azt, hogy mikor, hol, hogyan illik beszélni, vagyis tudatosítani kell bennük a nyelvi változatok egymás mellett élését és használatát. Aki jól forgatja a szót, sikeresebb az állásinterjú és általában az életben. Nem beszélhetünk itt sem fölöslegesen megtanulandó ismeretekről, mint

ahogy a logaritmuszámítást sem tekintjük annak a matematikában, annak ellenére, hogy a mindennapi gyakorlati életben alig van rá szükség.

Cs. F.: Min dolgozik most, mi lesz a következő könyve?

M. K.: Az Új szavak II. megjelenése után egy héttel Balázs Gézával jelenik meg egy közös kötetünk Kettesnyelvünk. Száz anyanyelvi írás címmel, amely a már említett Magyar Nemzetben megjelent írásokból ad válogatást. Folyamatosan gyűjtöm az újabbnál újabb szavakat, hogy idővel leadhassam a TINTA Könyvkiadónak a szótár következő kötetét!

Cs. F.: Köszönöm a beszélgetést, további sikeres szóvadászatot kívánok.